

Posudek na habilitační práci Tomáše Klíra *Sociální mobilita rolnictva a procesy pustnutí v pozdním středověku*, 3 svazky textu + 5 svazků příloh, rozmnoženo, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2018.

Odborný asistent Ústavu pro archeologii FF UK v Praze Tomáš Klír předkládá jako habilitační práci dvě obsáhlé studie či spíše monografie, jejichž témata se mohou někomu na první pohled zdát navzájem dosti vzdálena, věcně a zejména metodicky, neboť o jednom z nich (pustnutí vsí v pozdním středověku) je pojednáváno spíše v rámci klasických postupů mediévální archeologie, zatímco o druhé metodami ekonomicko-sociálních dějin. Nicméně ve skutečnosti jsou obě práce obsahově i metodicky navzájem úzce propojeny. Předložení takto koncipovaného habilitačního spisu je výsledkem autorova přesvědčení, že archeologický výzkum problematiky pozdně středověkého venkova není možný jen na základě „klasických“ metod aplikovaných archeologií na studium raného a zčásti i vrcholného středověku a s využitím poznatků evidenčního charakteru získaných právě těmito metodami, ale že je nutno při něm využít i poznatků ekonomicko-sociálních dějin pozdního středověku a opřít se dokonce i o poznatky získané agrárními historiky pro období českého raného novověku, období bohatě dokumentované jak písemnými prameny, tak i rozsáhlou literaturou staršího i nejnovějšího data, naší i zahraniční. Východiskem pro tento inovativní přístup je T. Klírovi skutečnost, že základní ekonomicko-sociální struktury venkova existující v pozdním středověku v podstatě přetrvávaly po celý raný novověk, a to až do doby zcela nedávné. V tomto smyslu autor navazuje na cenné podněty zahraniční literatury zabývající se jinými evropskými zeměmi, které jinak naše archeologie příliš nereflektuje, a daří se mu podat mnohem plastičtější obraz pozdně středověkého venkova, než by bylo možno získat jen na základě archeologického výzkumu a analýzy hmotných pozůstatků, které přinesl. V rozsáhlé míře při tom využívá kvantitativní analýzy, a to jak statistiky, tak i modelování. Je si přitom vědom jejích úskalí, zejména v druhém případě, kde nesprávně stanovená výchozí data, zvolené koeficienty a další hodnoty mohou ve svém důsledku dát zcela falešný obraz o minulosti. Jeho modely jsou však vždy pečlivě promyšlené a zmíněné nebezpečí se mu daří omezit na minimum (i když plně vyloučit je nelze nikdy). Jeho přístup je však přínosný ještě z jednoho hlediska. Autor je jedním z mála, kdo u nás zůstávají věrni klasické jednotě hospodářských a sociálních dějin, kdysi samozřejmé. Tato jednota je totiž v současné době rozrušována přesunem zájmu sociálních historiků k metodám kulturní a historické antropologie a nechutí ke kvantifikaci, zatímco hospodářské dějiny navíc obtížně hledají východisko ze situace, kdy mizí zájem ekonomické vě-

dy o historické trendy dlouhodobého charakteru, kdysi neobyčejně výrazný, a je nahrazován důrazem na tvorbu ekonomických modelů a z nich vyplývajících prognóz. Práce T. Klíra však dokládá, že těsné spojení hospodářské a sociální historie nadále zůstává nosné a že jejími poznatky a postupy lze obohatit i archeologický výzkum. Autor přitom nepřejímá tyto poznatky pasivně, ale snaží se je prohloubit novými přístupy, což se mu rozhodně daří.

První díl předkládané práce přináší výsledky výzkumu středověké vsi Schwarzenbach ve Slavkovském lese. Autor zkoumá jak povrchové reliktů v intravilánu vsi, tak i pozůstatky zaniklé plužiny, pro některé otázky zčásti využívá i dochovaných písemných pramenů (lenních knih). Přestože pozůstatky zaniklé vsi Schwarzbach jsou ve srovnání s jinými zaniklými lokalitami mnohem skromnější, nenápadné, daří se autorovi důvtipnými postupy podat jejich velmi detailní popis. Předpokládalo to ovšem aplikaci jinde se rychle rozvíjejících postupů geodeticko-topografického charakteru, spočívajících ve využití geochemických a geofyzikálních metod, a zejména využití výsledků leteckého skenování (metoda LiDAR), jež autorovi umožnilo sledovat nejen intravilán, ale i ekonomické zázemí lokality. T. Klír přitom prokazuje vynikající orientaci v rozsáhlé recentní zahraniční literatuře, zvláště německé a anglosaské, stejně jako dokonalý přehled po starším českém bádání, jehož výsledky systematicky shrnuje a hodnotí. Na základě získaných poznatků rekonstruuje T. Klír sídelní formu, velikost, sociální profil a ekonomický potenciál vsi v pozdním středověku, kdy došlo k jejímu zániku. Danou ves přitom vnímá jako reprezentanta horských venkovských sídlišť s omezenými možnostmi agrární výroby a její zánik nevykládá z ekonomických vlivů a environmentálních výkyvů, ale z mechanismu sociální a geografické mobility rolnictva v období pozdně středověké populační stagnace, které je věnována druhá část práce.

V této druhé části se již autor pohybuje plně ve světě ekonomicko-sociální historiografie. Svůj výzkum teritoriálně a časově vymezuje hranicemi historického Chebska (s nímž výše uvedený Schwarzenbach těsně sousedil), v letech 1392-1469. Volba nebyla náhodná. Pro Chebsko se totiž dochoval jedinečný pramen, soupisy plátců zemské berně, vedené průběžně od 14. století až do poloviny 18. století. Tento evidenční pramen je svou povahou i časovým rozsahem a kontinuitou záznamů v českém kontextu něčím zcela výjimečným a i v evropských souvislostech má jen málo obdob. Autor se již dříve podílel na edici jeho části a pronikl dokonale do jeho systému. Při studiu sociální mobility a migrací v rozsáhlé míře používá, jak jsem uvedl výše, kvantifikace, jejíž metody bezpečně ovládá. Významným zdrojem poznatků z vytčené sféry jsou mu i systematicky sledované plužiny vsi na Chebsku. Autor je přitom nucen řešit celou řadu dílčích problémů, k nimž přináší cenné informativní a zároveň instruktivní teoretické úvahy. Problémové spektrum těchto úvah je přitom mimořádně široké a

dokládá autorovu vynikající orientaci v příslušné literatuře. Jeho závěry jsou nepochybně spolehlivé a podstatně obohacují naše znalosti o ekonomicko-sociální tvářnosti venkova za pozdního středověku. Vytvářejí přitom vynikající kontext pro problém pustnutí, sledovaný v první části práce. K vlastnímu textu práce jsou připojeny 4 svazky tištěných příloh a jedna příloha na CD. Přinášejí pečlivě prezentovaná konkrétní data získaná zpracováním evidenčních pramenů a atlas plužin, což umožňuje čtenáři sledovat konstrukci tezí, k nimž autor dospěl.

Předkládaná habilitační práce je nepochybně pozoruhodným dílem vysoké odborné kvality. Je promyšleně strukturovaná, v mnoha směrech objevná, autor se bezpečně pohybuje v problematice nejrůznějších speciálních výzkumů i v jejich odborném jazyce. Jeho výklad je přitom čtivý, jeho argumentace logická a přesvědčivá. Vůči jeho metodickým postupům ani závěrům nemám žádné vážné připomínky, snad jen to, že některé pojmy, kterých používá, by si zasloužily podrobněji specifikovat, protože jejich význam není v češtině jednoznačný. Mám tu na mysli například jeho oblíbené srovnávání poměrů na Chebsku s poznatky získanými jinde „ve střední Evropě“, což je pojem značně vágní. Totéž platí i o pojmu „chalupník“, který u nás významově kolísá jak v čase, tak v prostoru. To však jsou jen drobnosti, které nijak nesnižují hodnotu práce.

Práce T. Klíra po mém soudu plně vyhovuje požadavkům kladeným na práci habilitační a mezi těmi, které jsem měl možnost posuzovat, patří k těm nejlepším. **Plně ji doporučuji k obhajobě jako práci habilitační.**

V Praze 25. června 2019.

Prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.